

Có phải giác ngộ chân đế rồi thì không cần tục đế nữa?

ISSN: 2734-9195 09:10 12/07/2025

Trong thiền tập, người hành giả quay vào trong quán chiếu thân tâm để thấy rõ bản chất vô thường – khổ – vô ngã.

Hỏi: Kính bạch Thầy, con đang thực tập thiền và học giáo pháp, nhưng con thường bị rối giữa việc sống theo lý trí, nhận biết theo tính biết, và phân biệt giữa tục đế – chân đế. Làm sao để không bị nhầm lẫn? Có phải nếu đã giác ngộ chân đế rồi thì không cần tục đế nữa?

Đáp: TỤC ĐẾ VÀ CHÂN ĐẾ: Hai tầng sự thật trong Phật giáo và ứng dụng trong đời sống tu tập

Trong hành trình tìm cầu sự thật và giải thoát, người học Phật không thể không đối diện với một trong những nguyên lý cốt lõi của giáo lý đạo Phật: Tục đế (Sammuti-sacca) và Chân đế (Paramattha-sacca). Đây không chỉ là khái niệm triết học mà còn là kim chỉ nam thực hành giúp người tu hành sống tỉnh thức giữa đời mà không lạc mất bản tâm.

1. Tục đế – Sự thật quy ước

Tục đế là sự thật được xây dựng trên quy ước ngôn ngữ, tập quán xã hội, hay cách thế gian nhìn nhận về thế giới. Khi ta gọi một người là “mẹ”, một vật là “nhà”, một nơi là “quê hương”, đó là tục đế – những cách nói nhằm thuận tiện cho sự giao tiếp và sinh hoạt.

Theo tinh thần Kinh tạng Pāli thường giảng dạy “tùy theo thế tục”, như trong Kinh Tương Ưng (SN 1.25): “*Như Lai nói pháp tùy theo thế gian, không vượt ra ngoài thế gian.*”

Điều này có nghĩa, ngay cả một bậc giác ngộ như đức Phật cũng không phủ nhận tục đế, mà ngài khéo léo sử dụng tục đế để chỉ bày chân đế.

Tục đế không phải là điều sai, nhưng nó không phản ánh bản chất tối hậu của các pháp. Nếu người học Phật chấp tục đế là thật, thì sẽ sinh tâm phân biệt,

dính mắc, tạo thành gốc rễ của phiền não.

2. Chân đế - Sự thật tối hậu

Ngược với tục đế, chân đế là cái thấy biết như thật về các pháp, vượt lên mọi khái niệm, định danh. Trong Phật giáo Nguyên thủy, chân đế được hiểu là các yếu tố nền tảng tạo nên thực tại: sắc, thọ, tưởng, hành, thức – gọi chung là ngũ uẩn hay danh – sắc.

Chân đế chỉ có thể được thấy bằng trí tuệ giác ngộ (pañña), không thể diễn đạt đầy đủ bằng lời. Đó là cái thấy rằng thân tâm này vô thường, cảm thọ là không thật, ý niệm về "tôi", "của tôi", "bản ngã" chỉ là giả lập.

Như lời dạy trong Kinh Vô Ngã Tướng (SN 22.59): *“Này các Tỳ kheo, sắc là vô ngã, thọ là vô ngã, tưởng là vô ngã, hành là vô ngã, thức là vô ngã...”*

Thấy ra chân đế là bước đầu đi vào tuệ quán, mở ra cánh cửa giải thoát.

Hình ảnh chỉ mang tính chất minh họa (sưu tầm).

3. Không rơi vào cực đoan: Chân đế không phủ nhận tục đế

Một trong những hiểu lầm phổ biến là cho rằng khi đã thấy chân đế thì có thể phủ nhận tục đế. Thực tế, bậc giác ngộ tuy thấy rõ chân đế, nhưng vẫn sống hòa hợp với tục đế, bởi vì cuộc đời này vận hành đều có quy luật.

Người thấy chân đế biết rằng “mẹ” chỉ là danh xưng, nhưng vẫn hiếu kính với mẹ.

Người thấy các pháp là vô ngã nhưng không vì vậy mà từ chối trách nhiệm, đạo lý, hay tình cảm trong đời sống xã hội.

Chính vì thế, trong tư tưởng Trung quán luận của Long Thọ (Nāgārjuna), ngài xác quyết: *“Nếu không y cứ tục đế, thì không thể hiển bày chân đế. Không hiểu hai đế, thì không thể hiểu được Phật pháp.”*

4. Ứng dụng trong đời sống tu tập

Biết rõ hai đế và sống hài hòa với hai đế chính là trí tuệ sống động của người hành đạo. Trong thiền tập, người hành giả quay vào trong quán chiếu thân tâm để thấy rõ bản chất vô thường – khổ – vô ngã.

Nhưng sau khi xả thiền, ta bước vào đời sống, cần biết:

Lúc nào dùng lý trí để ứng xử theo tục đế;

Lúc nào buông lý trí để trở về quán chiếu, sống với chân đế.

Sự nhầm lẫn giữa hai đế dễ dẫn đến:

Chấp tục đế là thật → sinh phiền não, sân si, hơn thua.

Chấp chân đế một chiều → rơi vào cực đoan, mất phương hướng sống.

Người học Phật cần rèn luyện luôn quán chiếu thân tâm, thấy cả tục đế và chân đế đều là một phương tiện trong hành trình tỉnh thức.

Tục đế là phương tiện sống.

Chân đế là phương tiện giải thoát.

Tùy duyên bất biến, bất biến tùy duyên – chính là sống vững giữa hai đế.

Khi sống mà không lầm tục thành chân, không chấp chân mà bỏ tục, ta sẽ thông dong giữa dòng đời, giữa thị phi vẫn giữ được tỉnh thức.

TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU PHẬT HỌC